

international themes and samples; elaborating the curricula developed for foreign students; implementing the curricula for training students for work in international companies; reading disciplines in foreign languages; creation of regional and thematic studies, which cover several countries in the informational aspect; involvement of foreign teachers and scholars in the educational process; setting up a virtual auditorium for students from different countries; launch of the courses on the culture of different peoples of the world, intercultural communication, country studies, business foreign language. The key components of external internationalization have been outlined: academic mobility of students; mobility of teachers and researchers; establishing and realization of joint research projects with foreign higher education institutions, implementation of double diploma programmes; launch of the departments abroad. It has been proved that the effectiveness of foreign language teaching in the conditions of internationalising the education space is subordinated to specific principles, as they determine the content, organization, forms and methods of educational work. The necessity of developing the curricula for foreign students and teaching of vocational disciplines in a foreign language has been substantiated.

Key words: communication, educational space, foreign language, HEI, internationalisation, mobility, pedagogical technology, teaching principles.

УДК 378.147.88

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.27>

Кримчак Л. Ю.

ДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ ЯК ПРОЯВ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Стаття присвячена обґрунтуванню дуальної форми навчання як прояву соціального партнерства, що є суспільно значущим для функціонування, підтримки та розвитку України. У межах статті визначено спектр проблем, які пов'язані не тільки з професійною підготовкою студентської молоді та працевлаштуванням випускників закладів вищої освіти, а і з активними змінами соціально-економічної політики країни. Доводиться необхідність побудови більш тісної співпраці між закладами вищої освіти та потенційними роботодавцями з метою формування у випускників такого рівня професійних знань, умінь та навичок, який відповідає потребам підприємства. Акцентовано увагу на розбіжностях, що стосуються дуальної форми навчання та її зв'язку з соціальним партнерством. На основі наукової літератури проведено аналіз місця та ролі дуального навчання в закладах вищої освіти задля економічної стабільності, розвитку та вдосконалення українського суспільства, розробки шляхів подолання труднощів. Висвітлено переваги дуального навчання для держави, підприємства (організації, установи), системи вищої освіти та студентів. Розглянуто ряд аспектів, на які звертають увагу сучасні дослідники: визначення перехідного періоду, задля здійснення перегляду цілей та завдань системи вищої освіти, корегування її основної місії; перегляд основ системи вищої освіти; необхідність підготовки фахівців для роботи у соціальному партнерстві підприємств; допуск студентів до виробничого процесу на підприємстві; переорієнтація, перепідготовка (чи підготовка) як педагогічних кадрів у закладах вищої освіти, так і кадрів на підприємствах. Детально описано ряд принципів, на яких базується дуальне навчання: практико-орієнтованість; комплексність; інтегративність; універсальність, гнучкість та варіативність змісту й технологій освітнього процесу; адаптивність; партнерство; відповідальність; інформаційна відкритість. Надано рекомендації щодо якісної підготовки кваліфікованих кадрів та гарантованого їх працевлаштування. Зроблено наголос на тому, що лише разом з роботодавцями, об'єднав власні зусилля, можливо провести модернізацію в професійній освіті вищої школи.

Ключові слова: професійна освіта, заклади вищої освіти, соціальне партнерство, дуальність, дуальна форма навчання, принципи дуального навчання.

Тенденції розвитку економіки країни впливають на процес формування та модернізацію системи професійної освіти, а також висувають перед закладами вищої освіти нове завдання – готувати фахівців відповідно до вимог запитів роботодавців.

Україна стикнулася з проблемами працевлаштування молодих професіоналів, які б відповідали реальним вимогам сучасного бізнесу. У результаті певна кількість випускників закладів вищої освіти (далі – ЗВО) залишається без першого робочого місця, від'їжджає за кордон у пошуках власної професійної самореалізації, що виступає фактором стримування розвитку економіки країни. З'являється колосальний спектр проблем, серед яких:

- вплив на систему вищої освіти нових вимог з боку підприємств, нових освітніх положень та очікувань;
- професійна освіта, ринок праці та рівень життя населення;
- проблеми адаптації випускників ЗВО до професійної діяльності на підприємстві;
- масштаби, причини та наслідки безробіття випускників ЗВО [1].

Вищезазначені проблеми породжують нові загрози у професійній освіті, що пов'язані з активними змінами соціально-економічної політики в Україні: великий процент не працевлаштованих; відсутність мотивації до отримання знань; не досконалі практичні навички для вирішення професійних завдань; не враховано запити бізнесу; збільшення навантаження на бюджет та гаманці тих, хто навчається; не впевненість майбутнього працівника у набутті першого робочого місця та ін. [4].

Метою статті є обґрунтування дуальної форми навчання як прояву взаємодії між роботодавцями, органами державної влади та майбутніми висококваліфікованими фахівцями.

У руслі нашої мети дамо визначення поняттю дуальність – «двоєдність, подвійність», «єдине організаційне ціле».

Закон України «Про освіту» характеризує дуальну форму як спосіб здобуття освіти, що поєднує в собі навчання в ЗВО з навчанням на робочих місцях на підприємствах (організаціях, установах) задля набуття певної кваліфікації на основі договору [6]. У частині досягнення високої якості, дуальне навчання тісно пов'язане з залученням роботодавців до соціального партнерства, їх відповідальністю та організацією професійної освіти для задоволення потреб ринку праці у кваліфікованих робочих кадрах.

З метою більш ретельного вивчення зазначеного вище освітнього тренду, надалі зробимо спробу проаналізувати дуальну форму навчання на предмет адекватності українській дійсності.

Так, серед незаперечних переваг дуального навчання можна визначити наступні [2, с. 17]:

1. *Для держави:* підвищення інвестиційної привабливості регіонів України шляхом підготовки професіоналів, які відповідають вимогам високотехнологічних галузей промисловості; зниження навантаження на бюджет; значне зростання висококваліфікованих фахівців та підвищення престижу професій через розвиток нових форм навчання.

2. *Для підприємства:* забезпечення відтворення та розвиток кадрового потенціалу; можливість підготувати для себе кадри безпосередньо «під замовлення», забезпечивши, відповідно, їх максимальну відповідність усім вимогам власника підприємства, заощаджуючи на пошуку та підборі працівників, їх перенавчання; формування мотивованих на власному виробництві працівників, які пройшли випробування, ідентифікували себе з підприємством та знають усі тонкощі внутрішньо виробничих процесів; можливість оцінити рівень підготовки майбутніх фахівців безпосередньо в виробничих умовах та можливість у процесі навчання корегувати його зміст, змінювати навчальні програми відповідно до власної модернізації; кадри, які підготовлені за дуальною системою навчання, по закінченню ЗВО не потребують професійної адаптації.

3. *Для системи вищої освіти:* забезпечення диверсифікації професійної освіти, тобто збільшення різноманітних професійних освітніх програм; підвищення ефективності та якісна підготовка висококваліфікованих фахівців; якісно нові партнерські зв'язки між ЗВО та підприємствами, службами й установами; забезпечення високого рівня працевлаштування випускників, тому що рівень їх кваліфікації повністю відповідає вимогам працедавця, адже їх навчання було максимально наближеним до запитів підприємства.

4. *Для студентів:* високий ступінь мотивації до отримання знань; забезпечення більш різнобічного професійного розвитку особистості, працює принцип «від практики до теорії», студент більше працює не з текстами та знаковими системами, а с ситуаціями, які можуть виникати на виробництві; можливість співствляти власні бажання та реалії майбутньої професійної діяльності; професійна адаптація, тобто засвоєння нової професійної ролі, вміння самостійно здійснювати професійну діяльність; можливість отримати роботу на тому ж підприємстві (організації, службі), де проходив навчання; більш рання професіоналізація.

Наведені вище аргументи на користь дуального навчання не викликають сумнівів та однозначно дозволяють визнати доцільність його використання в системі вищої освіти.

Проте, масштабно перейти на дуальну форму навчання наші ЗВО та підприємства поки що не в змозі. Тому, сприймаючи його перспективність «у принципі», з метою запобігання декларативно-розповсюдному впровадженню надалі розглянемо декілька важливих аспектів, на які звертають увагу сучасні дослідники.

По-перше, це визначення перехідного періоду, задля здійснення перегляду цілей та завдань ЗВО, корегування їх основної місії. Наприклад, на думку Ю. Рашкевича, впровадження в Україні дуальної освіти можливе не раніше ніж у 2021 році [4], що обумовлено розробкою законодавчого та нормативно-правового забезпечення, підготовкою робочих місць на підприємствах для набуття необхідного рівня кваліфікації та розробкою дуальних програм, основу яких складатиме навчання (від 25 % до 50 %) на робочому місці (підприємстві, організації, установі).

По-друге, це необхідність перегляду основ самої системи навчання в кожній структурній одиниці професійної освіти. Необхідність намітити точки дотику ЗВО та конкретних підприємств, визначити місця розмежування сфери їх повноважень. Зазначене надасть можливість удосконалити модель підготовки майбутніх професіоналів з урахуванням реальних потреб економіки у кваліфікованих кадрах та підвищити інвестиційну привабливість регіонів.

Наступний аспект, на якому наголошують дослідники, освітяни та підприємці, – необхідність підготовки безпосередньо бізнесу для роботи в соціальному партнерстві [5]. Підготувати не тільки з точки зору перспективи збільшення на них усіх видів навантаження, але й ідеологічно – з позиції державності, переконавши промисловців та підприємців відмовитися від права отримувати кадри «просто так». Це надасть можливість відповідально поставитися до розробки професійних стандартів за актуальними професіями для підприємців, модернізації освітніх програм відповідно до вимог професійних стандартів, змін у вимогах до організації та змісту освітніх програм.

У разі позитивного розв'язання питання про участь підприємства в процесі дуального навчання слід продумати та організувати на них виробничі дільниці, лабораторії та майстерні, які облаштувати усім необхідним для проведення навчальної практики, у ході якої студенти матимуть можливість отримати початкові

виробничі навички. Головним є те, що усі зацікавлені сторони повинні розуміти – між теорією та реальним підприємством особливе місце має займати цикл (великий чи компактний) навчально-виробничих занять. Впровадження такого циклу стане основою для розробки механізму незалежної оцінки кваліфікованих кадрів.

Не менш важливим для впровадження дуальної форми навчання є твердження щодо допуску студентів до виробничого процесу на підприємстві [3]. На думку освітян та роботодавців, така процедура повинна відбуватися для кожного студента лише за офіційним рішенням комісії, до складу якої мають входити як представники ЗВО, так і підприємці. На перших покладається функція контролю за загальним керівництвом навчальним процесом, а саме: проведення інструктажу з охорони праці; контроль за дотриманням режиму праці та відпочинку; контроль виконання якості роботи та ін. Такий контроль має здійснюватися безперервно протягом усього періоду виконання студентом трудових функцій на підприємстві. Але, враховуючи той факт, що молода людина під час навчання на виробництві стає членом трудового колективу, то контроль над цим процесом лягає і на плечі керівництва даним підприємством.

Наступним питанням, яке пов'язане з успішним здійсненням соціального партнерства у питаннях дуального навчання є переорієнтація, перепідготовка (чи підготовка) як педагогічних кадрів в ЗВО, так і кадрів на підприємствах. Їх основним завданням стане підготовка під конкретні робочі місця висококваліфікованих фахівців, які будуть здібні працювати у нових умовах, за новими технологіями і за новими якістьми.

Як зазначають Л. Осіпова та Т. Ліпаєва, соціальне партнерство націлене на максимальне узгодження та реалізацію інтересів усіх учасників процесу підготовки фахівців за дуальною формою навчання. Це дасть змогу реалізувати ряд принципів, на яких базується дуальне навчання [2, с. 14]:

- практико-орієнтованість, – дозволить підвищувати професійний досвід студентів завдяки зануренню їх під час навчання у професійне середовище, а також завдяки використанню професійно-орієнтованих технологій навчання, які спрямовані на формування у майбутніх професіоналів значущих для їх діяльності знань, вмінь, навичок, професійно-важливих якостей;
- комплексність сприятиме створенню єдиного освітньо-виробничого оточення;
- інтегративність допоможе досягти міждисциплінарних зв'язків, які сприятимуть формуванню необхідної кваліфікації на основі створення модульних освітніх програм;
- універсальність забезпечить поєднання теоретичного та практичного аспектів підготовки майбутніх професіоналів;
- гнучкість і варіативність змісту й технологій освітнього процесу;
- адаптивність спрямує на розвиток здібностей до соціалізації фахівця в умовах виробничої ситуації, яка змінюється;
- партнерство, яке завдяки рівноправності забезпечить реалізацію заходів з підготовки кваліфікованих кадрів для підприємства;
- відповідальність спонукатиме до виконання сторонами прийнятих зобов'язань;
- інформаційна відкритість дасть змогу утворити відкрите інформаційне оточення напрямків взаємодії на Internet-ресурсах підприємства та ЗВО.

Спираючись на зазначені вище принципи та враховуючи тенденції часу зробимо припущення, що лише разом з роботодавцями, об'єднав усі зусилля, можливо провести модернізацію в професійній освіті вищої школи. Починати, на нашу думку, можна з розроблення певної угоди про співпрацю та соціальне партнерство ЗВО регіонів України з великими підприємствами [7]. У ній відобразити перелік заходів, які сприятимуть максимальному задоволенню потреб роботодавця в кваліфікованих фахівцях.

На основі проаналізованого матеріалу [4; 8] та власного досвіду автора, з метою якісної підготовки кадрів й гарантованого їх працевлаштування, дозволимо собі зробити наступні рекомендації:

1. Заклювати трьохсторонні угоди між підприємством (організацією, установою), ЗВО та студентом.
2. ЗВО разом з соціальними партнерами мають приймати участь у розробці модульних програм для підготовки кадрів.
3. Корегувати навчальні плани та робочі програми відповідно до специфіки реальної дуальної підготовки.
4. Соціальним партнерам виявляти та підтримувати талановиту й обдаровану студентську молодь.

Висновки. Резюмуючи, зазначимо, дуальна форма навчання як прояв соціального партнерства в Україні попереджає виникнення ряду проблем, які можуть гальмувати соціально-економічний розвиток суспільства. По-перше, неможливість працевлаштування за фахом сприяє виникненню серйозних негативних змін у демографічному стані країни, соціально-політичній та культурній сферах держави, виїзду активної частини висококваліфікованої молоді за кордон. По-друге, невідповідність професійної підготовки в ЗВО вимогам сучасних підприємств стає однією з важливіших проблем, якою вже активно займається міністерство освіти, націлене на впровадження дуальної форми навчання. По-третє, невідповідність професійної підготовки кваліфікованих кадрів вимогам та потребам підприємств носить широкий суспільний резонанс та використовується у політичних процесах країни.

Отже, дуальна форма навчання в ЗВО України, яка є проявом соціального партнерства, спрямованого на узгодження інтересів різних соціальних груп, потребує чіткої сформованості та відповідної державної політики.

Використана література:

1. Дуальное образование в Украине. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-presshall/2390412-dualnoe-obrazovanie-v-ukraine.html> (дата обращения: 08.07.2019).
2. Внедрение элементов дуального обучения в образовательный процесс профессиональных образовательных организаций : сборник организационно-методических материалов / состав. Т. А. Липаева. Кострома : Костромской областной институт развития образования, 2015. 100 с.
3. Креденець Н. Я. Соціальне партнерство в дуальній системі професійної освіти Німеччини та Австрії. *Наукові записки. Серія : «Педагогіка»*. 2011. № 5. С. 112–116.
4. Крымчак Л. Ю. Дуальна система навчання – запорука професійної мобільності майбутніх соціальних працівників на ринку праці. *Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 5–6 квітня 2019 р. Київ, 2019. С. 64–68.
5. Особенности внедрения дуальной системы обучения в условиях инновационного развития высшей школы. *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия : «Социология»*. Майкоп, 2014. Вып. 3 (144). С.114–120.
6. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення : 16.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 17.07.2019).
7. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Розпорядження КМУ від 19 вересня 2018 р. № 660-2018-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80> (дата звернення: 10.07.2019).
8. Duale Studiengänge – Lernen für die Praxis. Hochschul-Bildungs-Report 2020. URL: http://www.stifterverband.de/bildungsinitiative/hochschul-bildungs-report_2014.pdf (43).

References:

1. Dualnoe obrazovanie v Ukraine [Dual education in Ukraine]. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-presshall/2390412-dualnoe-obrazovanie-v-ukraine.html> (date of the application: 08.07.2019).
2. Vnedrenie eliemientov dualnogo obuchieniya v obrazovatelny protsess professionalnyh obrazovatelnyh organizatsi : sbornik organizatsionno-metodichieskih matierialov / sostav. T. A. Lipaeva [The introduction of elements of dual education in the educational process of professional educational organizations: a collection of organizational and methodological materials / composition T. A. Lipaeva]. Kostroma : Kostroma Regional Institute for Education Development, 2015. 100 p.
3. Kredenets N. Ya. Sotsialne partnerstvo v dualnii systemie profesiinoi osvity Nimechchyny ta Avstrii. *Naukovi zapysky. Sieriya : Pedagogika*. [Kredenets N. Ya. Social partnership in the dual system of vocational education in Germany and Austria. *Proceedings. Series : Pedagogy*]. 2011. No. 5. P. 112–116.
4. Krymchak L. Yu. Dualna sistema navchannya – zalog profesiinoi mobilnosti maibutnih sotsialnyh pratsivnykiv na rynku pratsi. *Pedagogika Ipsiologiya: aktualni problem doslidzhen na suchasnomy etapi* : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Krymchak L. Yu. The dual system of learning is the pledge of professional mobility of the Maybut social schools to the market of pratsi. *Pedagogy and Psychology: Actual Problems Up to the Modern Etapi* : International scientific-practical conference], 5–6 April 2019 y. Kiev, 2019. P. 64–68.
5. Osobiennosti vniedrieniya dualnoi sistiemy obuchieniya v usloviyah innovatsionnogo razvitiya vysshei shkoly. *Viestnik Adygeiskogo gosydarstviennogo univiersitieta. Sieriya : «Sotsiologiya»*. [Features of the introduction of the dual system of education in the conditions of innovative development of higher education. *Bulletin of the Adyge State University. Series : «Sociology»*]. Maykop, 2014. Vol. 3 (144). P. 114–120.
6. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. Data onovlennya: 16.07.2019. [On Education: Law of Ukraine from 05.09.2017 y. No. 2145-VIII. Date of update: 16.07.2019.] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (date of treatment: 17.07.2019).
7. Pro shvalennya Kontsepsii pidgotovky fahivtsiv za dualnoyu formoyu zdobuttya osvity : Rozporyadzhennya KМУ vid 19.09.2018 r. № 660-2018-r [On Approval of the Concept of Training Specialists in the Dual Form of Education: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 19.09.2018 y. No. 660-2018-p]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80> (date of treatment: 10.07.2019).
8. Duale Studiengänge – Lernen für die Praxis. Hochschul-Bildungs-Report 2020. URL: http://www.stifterverband.de/bildungsinitiative/hochschul-bildungs-report_2014.pdf (43).

Krymchak L. Yu. Dual form of training as a manufacturer social partnership

The article is devoted to the substantiation of the dual form of learning as a manifestation of social partnership, which is socially important for the functioning, support and development of Ukraine. The article outlines a range of problems that are related not only to the professional training of student youth and the employment of graduates of higher education institutions, but also to the active changes in the socio-economic policy of the country. There is a need to build closer cooperation between higher education institutions and potential employers in order to form graduates of such a level of professional knowledge, skills and skills that meets the needs of the enterprise. The emphasis is on the differences regarding the dual form of learning and its relationship with the social partnership. On the basis of scientific literature, an analysis of the place and role of dual education in higher education institutions was conducted for the sake of economic stability, development and improvement of Ukrainian society, and the development of ways to overcome difficulties. The advantages of dual education for the state, enterprises (organizations, institutions), systems of higher education and students are highlighted. A number of aspects that are considered by modern scholars are considered: definition of the transition period, for the purpose of reviewing the goals and objectives of the higher education system, correcting its main mission; review of the foundations of the system of higher education; the need for training specialists for work in the social partnership of enterprises; admission of students to the production process at the enterprise; reorientation, retraining (or preparation) of pedagogical staff in higher education institutions and personnel at enterprises. A detailed description of a number of principles on which dual instruction is based: practice orientation; complexity; integrity; versatility, flexibility and variability of the content and technologies of the educational process; adaptability; partnership; responsibility; informational openness. Recommendations on qualitative training of skilled personnel and their guaranteed employment are given. The emphasis is placed on the fact that it is possible to carry out modernization in the vocational education of higher education only with the employers, combining their own efforts.

Key words: vocational education, institutions of higher education, social partnership, duality, dual form of education, principles of dual education.